

YERİNDE BASİT MÂHUR DİZİSİ

Genişleme Rastta çârgâh dizisi

Gerdâniyede çârgâh beşlisi Nevâda çârgâh dördlüsü Rastta çârgâh beşlisi

Genişlemiş bölge Yerinde incici rast dizisi

Genişlemiş bölge Yerinde incici hüseyñî dizisi

Genişlemiş bölge Yerinde incici uşşak-beyatî dizisi

Basit ve birleşik mâhur makamı dizileri

niye, nevâ ve rastta rastlı, hüseyñî ve hüseyñî aşıranda uşşak ve hüseyñîli, segâhta segâh veya ferahnâklî, düğâhta uşşak veya hüseyñîli asma kararlar ilâve edilebilir. Makam ayrıca başta ifade edilmiş olan tiz taraftaki genişlemesinden başka yegâh perdesine çârgâh veya rast dördlüsüyle düşülmek suretiyle pest taraftan da genişleyebilir. Nota yazımında donanımına sadece fa için küçük mücennep diyezi yazılır, gerekli değişiklikler eser içerisinde gösterilir. Makamın yedeni ise birinci aralıktaki küçük mücennep diyezli fa (geveşt) perdesidir.

Mâhur makamı seyrine gerdâniye veya tiz durak civarından başlanılır. Bu genişlemiş bölgenin seslerinde gezinilip gerdâniye perdesinde yarım karar yapılır. Ardından orta bölgeye girilerek buradaki çeşni ve dizilerde kullanılan şekle göre asma kararlar ve diğer özellikler gösterilerek gezinildikten sonra rasttaki çârgâh dizisiyle veya birleşik şekilde, bazan da rast dizisiyle ve genellikle yedenli tam karar yapılır (bu makamın icrasından sonra yerinde büselik dizisi veya beşlisiyle karar verilirse mâhur büselikmakamı meydana gelir).

Mâhur makamı dinî ve din dışı hemen her çeşit sözlü eser ve saz eserlerinde

kullanılmıştır. Rauf Yektâ Bey ve Tanbûrî Cemil Bey'in muhammes, Gazi Giray'ın devr-i kebîr usulündeki peşrevleri, Gazi Giray, Nikolaki ve Refik Talat Bey'in saz semâileri, Hamâmîzâde İsmâil Dede'nin hafif usulünde, "Ey gonca-dehen hâr-ı elem cânıma geçti"; Vardakosta Ahmed Ağa'nın muhammes usulünde, "Ey perî ruhsârına ben gül desem de elverir" mısralarıyla başlayan besteleri; Ebûbekir Ağa'nın, "Sarsam miyânın ey gül-i ter yâsemen gibi"; Buhûrîzâde Mustafa İtrî'nin, "Cihâni la'l-gün eden sirîşk-i erguvânımdır" mısralarıyla başlayan ağır semâileri; Hamâmîzâde İsmâil Dede'nin, "Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâra düştü" mısralarıyla başlayan yürük semâisi; Hacı Ârif Bey'in, "Gösterip ağıyâra lut-

fun bizlere bîgânesin"; Latif Ağa'nın, "Te'lîf edebilsem feleği âh emelimle" mısralarıyla başlayan aksak usulündeki şarkılarıyla Hacı Fâik Bey'in evsaf usulünde, "Şâh-ı iklim-i risâlettir Muhammed Mustafa" mısralarıyla başlayan tevşîhi; Mutafzâde Ahmed Efendi'nin, "Gülşen-i sırda safâ bahşeyledi sünbül gülü"; Hacı Nâfiz Bey'in, "Yar yüreğim yâr gör ki neler var" mısralarıyla başlayan düyek usulündeki ilâhileri bu makamın en güzel örneklerindedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdûlbâki Nâsır Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242/1, vr. 18*; Subhi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933-53, I, 235-237; IV, 267; Özkan, *TMNC*, s. 192-199; H. Sâdeddin Arel, *Türk Mûsikisi Nazariyatı Dersleri*, Ankara 1991, s. 209-210, 320, 323-324.

İSMÂİL HAKKI ÖZKAN

MAHV (المحو)

Hadis yazarken
yanlış yazılan kelimeyi silip
doğrusunu yazmak anlamında terim
(bk. DARB).

MAHV ve İSBAT (المحو و الإنبات)

Sâlikin kötü huy
ve alışkanlıklarını terkedip iyi huy
ve alışkanlıklar edinmesi anlamında
bir tasavvuf terimi.

Sözlükte mahv "silmek, geçersiz kılmak, yok saymak", isbât ise "ibka etmek, geçerli kılmak" gibi anlamlara gelir. Bu iki kelime Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde sözlük anlamlarıyla geçmektedir (Wensinck, *el-Mu'cem*, "sbt", "mhv" md.leri; M. F. Abdûlbâki, *el-Mu'cem*, "sbt", "mhv" md.leri). "Allah dilediğini mahv, dilediğini isbat eder, kitabın aslı onun katındadır" meâlindeki âyette (Ra'd 13/39) mahv, "Allah'ın bir şeriatın hükmünü diğer bir şeriatla

Mâhur
makamı
seyir
örneği

kaldırması (nesh) veya "levh-i mahfûzda yazılı olan bir şeyi silmesi", isbat ise "bir şeyin yerine başka bir şeyi kaydetmesi" veya "tabiattaki bazı şeyleri silip yok ederken diğer bazı şeyleri sabit tutması" mânâsındadır (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, V, 308-312). Hadislerde musibete uğrayıp sabreden kişinin bir günahının silineceği bildirilmektedir (Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 11; Müslim, "Birr", 44). Sûfler, yaptıkları yorumlarla mahv ve isbatın kapsamını genişleterek bunları birer tasavvuf terimi haline getirmişlerdir. Mahv yerine bazan nefy kelimesi de kullanılmıştır. İlk sûflerden Ebü'l-Hüseyn en-Nûrî, Allah'ın yüksek mertebedeki kullarını kendisine çektiğini, böylece onların bütün davranışlarının kendilerinden değil Hak'tan olduğunu gördüklerini söyler. Bu seçkin kulların davranışlarını kendilerinden görmemelerine mahv, Hak'tan görmelerine isbat denir. Bu durum, "Her şey O'ndan, O'nunla ve O'nun içindir" sözüyle de ifade edilmiştir (Serrâc, s. 431).

Sûfler mahv ve isbatın ahlâk, ibadet ve mânevî hallerle ilgili olmak üzere üç mertebesi bulunduğunu belirtmişlerdir. Ahlâkî anlamda mahv insanın kötü huyları terketmesi, isbat iyi huylar edinmesidir (Kâşânî, s. 79). İbadetleri alışkanlık haline getirmemek mahv, hakikatlerini gerçekleştirmek isbatır. Mânevî hallerde mahv ise gafletin yok edilmesidir. Mahvın bu üç mertebesinde fiiller kullara ait gibi görünürse de Kur'an'da mahv ve isbat Allah'a isnat edildiğine göre aslında Allah'a aittir. Âriflerin gönlünden kendi zikri dışındaki düşünceleri silip kendisine tâlip olanların dilinde zikrini sabit kılan da Allah'tır. Her sâlikin mahvı ve isbatı mânevî haline göre gerçekleşir (Kuşeyrî, s. 222; Kâşânî, s. 79). Sâlikin iradesini terketmesine mahv, kayıtsız şartsız Hak'ın iradesine teslim olmasına isbat denmiş, bu bağlamda mahv "fenâ", isbat "bekâ" anlamında kullanılmıştır (Hücvîrî, s. 494). Kelime-i tevhid de mahv / nefiy (lâ ilâhe) ve isbatı (illallah) içermektedir.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî olayları ve fiilleri Allah'tan başkasına nisbet etmemenin, sebepleri dikkate almamanın mahv, Allah'a nisbet etmenin isbat olduğunu söyler. Kur'an'daki, "Attığın zaman sen atmadın" cümlesi nefiy ve mahv, "Lâkin onu Allah attı" cümlesi (el-Enfâl 8/17) isbatır. Tabiat olaylarındaki değişimi de mahv ve isbat tabiriyle açıklayan İbnü'l-Arabî'ye göre tabiatta değişen ve yok

olup giden şeyler mahv, sabit ve kalıcı olan şeyler isbatır. O bu anlamda mahv ve isbatı şeriatlardaki neshe benzetir (*el-Fütûhât*, II, 729). Şiirler bedâ* inancını mahv ve isbatla açıklamışlardır.

Mahvın çeşitli mertebeleri vardır. Kesretin vahdetle fenâsı "hakiki cem" anlamındaki mahvdır. "Allah'tan başka fâil olmadığı gibi (lâ fâile illallah) O'ndan başka varlık da yoktur (lâ mevcûde illallah)" kanaatine ulaşmaya kullukta mahv veya kulun aynının mahvı denir. "Ezme ve kazımak" mânâsına gelen mahk "sâlikin vücudunun Hak'ın zâtında, mahv fiillerinin Hak'ın fiilinde, 'silme, yok olmak' mânâsındaki tamsıfatlarının Hak'ın sıfatlarında fâni olması" şeklinde tanımlanmıştır (*et-Ta'rifât*, "mahv" md.; Sühreverdî, s. 527; Kâşânî, s. 80, 81; Gümüşhânevî, s. 27). Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî *Meşnevî*'de (III, 54, 298; V, 86) menfî ile müsbet gibi mahv ile isbatın da birbirini gerektirdiğini, bunun da zâhir ve bâtin farkından kaynaklandığını, zâhirde var sanılan şeylerin aslında yok, yok sanılan şeylerin ise var olduğunu söyler.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "şbt", "mhv" md.leri; *et-Ta'rifât*, "mahv" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, II, 1334, 1359; *Kâmus Tercümesi*, I, 556; IV, 1175; Wensinck, *el-Mu'cem*, "şbt", "mhv" md.leri; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "şbt", "mhv" md.leri; Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 11; Müslim, "Birr", 44; Serrâc, *el-Lüma's*, s. 431; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb*, Tahran 1338 hş., s. 494-501; Kuşeyrî, *er-Risâle*, Kahire, ts., s. 222; Ebû Mansûr el-Abbâdî, *Şüfnâme* (nşr. Gulâm Hüseyin-i Yûsufî), Tahran 1347 hş., s. 203; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, Kahire 1279, V, 308-312; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, II, 729, 731; Sühreverdî, *'Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 527; Mevlânâ, *Meşnevî*, III, 54, 298; V, 86; Kâşânî, *İşlâhâtü's-şüfiyye*, s. 79-81; Gümüşhânevî, *Câmi'u'l-uşûl*, Kahire 1289, s. 27; Seyyid Sâdık-ı Güherîrî, *Şerh-i İşlâhât-ı Tasavvuf*, Tahran 1369 hş., I, 75; Ziyâeddin Nahşebî, *Silkü's-sülûk*, Tahran 1369 hş., s. 13; Ca'fer Seccâdî, *Ferheng*, Tahran 1991, s. 707.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

MAHYA (ماهيه)

Özellikle ramazan aylarında
birden fazla minareli camilerin
iki minaresi arasında kurulan ışıklı yazı
veya resim panosu.

Farsça mâh "ay" isminden Arapça -iyye ekiyle oluşturulmuş Osmanlıca mâhiyye (aylık, aya mahsus) kelimesinin günümüz Türkçe'sindeki şeklidir. Receb, şaban, ramazan aylarının halk arasında adları veril-

meden sadece "üç aylar" olarak anılması gibi mahya da yine adı verilmeden "ramazan ayına mahsus" anlamını kazanmış olmalıdır. Çünkü bu uygulamaya bazı özel durumlar hariç yalnız ramazan ayında yapılmaktadır. Ancak kelimenin açıklanan anlamı kazanmasında Arapça mahyâ (Hz. Peygamber'e salâtü selâm getirilen meclis; zikir meclisi) kelimesinin de etkisi olduğu şüphesizdir. Çünkü gerek kelimeler arasındaki ses benzerliği, gerekse "leyletü'l-mahyâ" denilen mübarek gecelerde zikir meclisi kurulan camilerin alışılmışın üstünde kandillerle donatılmasının, hatta mahya tekniğine benzer usullerle süslenmesinin (bk. MAHYÂ) bir rastlantı olması uzak bir ihtimaldir.

Mübarek gün ve gecelerde halkın ibadeti için gece boyu açık kalan camilerin kandillerle donatılması geleneği İslamiyet'in ilk asırlarına kadar uzanmaktadır (bk. KANDİL). Fâkihî (ö. 278/891) Mescid-i Harâm'ın 455 kandilinin olduğunu, bunlardan daha çok ışık veren bazılarının sadece ramazan ayı ile hac mevsiminde yakıldığını, bu kandillerin direkler arasına gerilmiş iplere bakır çengellerle asıldığını ve bu sayede Mescid-i Harâm'ın istenilen yerine taşınabildiğini söyler (*Ahbaru Mekke*, II, 204). Yine Fâkihî, Mekke Valisi Muhammed b. Ahmed el-Mansûr'nin ilk defa dikili direkler arasına gerilmiş iplere kandil astırdığını yazmaktadır (*a.g.e.*, III, 240). Fâkihî'nin ve ondan dört buçuk asır kadar sonra yaşayan İbnü'l-Hâcc'ın sözüne ettiği aynı uygulamaların (*el-Medhal*, I, 308, 312) bir Osmanlı icadı olan minareler arasına ipler ve kandillerle mahya kurma geleneğine ilham verdiği düşünülebilir.

XVI. yüzyılın sonlarında İstanbul'a gelen S. Schweiger'in seyahatnamesindeki mahya tasviri (*Ein neue Reyssbeschreibung aus Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem*, Nürnberg 1608, s. 19)

